

виховного процесу. Важлива роль у розв'язанні цієї проблеми належить створенню діалогічних навчальних ситуацій, які містять досить широкі можливості для формування культурних цінностей, розвитку комунікативних умінь і навичок, вдосконалення мовленнєвого етикету і, отже, сприяє формуванню загальної культури вчителя і, зокрема, культури спілкування.

Література

1. Андрієвська В.В., Балл Г.О. та ін. Діалогічна взаємодія у навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи. - К.:1997.
2. Бахтин М.М. Проблема поэтики Достоевского. - М.: Советская Россия, 1979. - 318 с.
3. Буш Г. Диалогика и творчество. - Рига, 1984, - 318 с.
4. Бодаев А.А. Личность и общение: Избр. Труды,- М.: Педагогика, 1983. - 272с.
5. Ломов А.Ф. Проблема общения в психологии// Проблема общения в психологии / Под ред. А.Ф.Ломова. - М.: 1981. - С. 3-23.
6. Платон. Собрание сочинений: в 4 т. Т. 1. - М.: 1990. - 581с.
7. Процесс обучения в высшей школе: Учеб. Пособие/ Л.В.Кондрашова. - Кривой Рог, 2000. -218с.

Н.Д. Соловйова, Н.А. Ігнатюк

ПСИХОЛОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ЕФЕКТИВНОГО ОВОЛОДІННЯ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ ДЛЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЦІЛЕЙ ДОРΟΣЛИМИ

В статье определены особенности развития внимания, памяти, мышления взрослых учащихся, предложена методика обучения активному лексическому минимуму по специальности. Работа над лексикой предполагает введение специального этапа запоминания лексического материала на основе приемов по развитию речевых механизмов.

Peculiarities of developing attention, memory and thinking of adult learners are determined in the article and new methods of teaching active lexical minimum are suggested. Work at lexics presupposes the introduction of a special stage of memorizing the

lexical material on the basis of techniques of the development of speech mechanisms.

Аналіз робіт, присвячених навчанню дорослих іноземній мові за спеціальністю, показує, що ці психологічні дослідження відносно нерівномірного розвитку психічних процесів, безпосередньо уваги, пам'яті, мислення, важливих для вивчення ІМ, враховуються недостатньою мірою. У наш час немає значущих методичних рекомендацій з навчання дорослих ІМ, розроблених з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей. Питання про потенціал здатності до навчання дорослої людини було поставлене і розроблене Б.Г.Ананьєвим [2] і отримало експериментальне відображення у працях Л.Н.Грановської, М.Д.Дворяшеної та ін. Однак, широкого залучення до практики викладання ІМ за спеціальністю ці дані до сьогодення не отримали. **Мета** статті – систематизувати результати досліджень закономірностей психофізіологічного розвитку дорослих учнів і, відповідно до особливостей розвитку пізнавальних процесів, запропонувати прийоми роботи з іншомовним навчальним матеріалом за спеціальністю. У дослідженнях, проведених під керівництвом Б.Г.Ананьєва, відзначається, що, починаючи з 34 років, рівень розвитку функції **уваги** поступово знижується, що свідчить про деяке послаблення довільної регуляції уваги у дорослих. При цьому знижені показники розвитку обсягу, переключення та вибірковості уваги. Концентрація та стійкість уваги функціонують на високому рівні протягом значного періоду зрілості без явних регресивних змін. При вивченні ІМ важливу роль відіграє **пам'ять** на основі трьох її процесів: запам'ятовування (введення інформації), збереження (утримання) та відображення. Досліджуваний вік (36-40 років) – це період низького розвитку вербального короткочасного та довготривалого запам'ятовування на слух. Вербальне короткочасне запам'ятовування за зоровою модальністю також стає нижчим, але це відбувається на 3-4 роки пізніше порівняно зі слуховою модальністю, і на період 36-40 років перепадає деякий підйом на зниженому рівні порівняно з 30-річними. Сильною стороною цього віку є короткочасне й довготривале образне охоплення і запам'ятовування. Вік з 18 до 40 років – це

сенситивний період розвитку образної пам'яті. Під впливом навчання і практичної діяльності відбувається подальший розвиток мислення. У розумовій діяльності дорослої людини спостерігається підсилення ролі образного й практичного мислення.

У методиці викладання ІМ у школі і вузі накопичено значний досвід з організації навчального процесу, відбору матеріалу, типології вправ, організації тренувань і практики, диференціації й індивідуалізації навчання та інших проблем, які при певній модифікації можна використовувати для навчання дорослих.

Складність проблеми при навчанні ІМ дорослих полягає в тому, що за порівняно короткий період необхідно сформувати комунікативну компетенцію для реалізації таких функцій: повідомити, запитати, сприйняти та зрозуміти інформацію з певної теми, запропонувати що-небудь, відреагувати на запитання, висловити оцінку, думку, почати розмову, підтримати розмову, завершити розмову, домовитись про щось. Реалізація зазначених функцій здійснюється з урахуванням специфіки професійної діяльності учнів. Завдання викладача полягає у створенні внутрішніх умов для продуктивної роботи, коли прийоми та форми роботи будуть спрямовані на активне використання пізнавальних можливостей дорослих учнів, на особливості конкретного віку.

Для цього потрібно привести у відповідність труднощі навчальних завдань з можливостями учня, зробити пропоновані завдання посильними. Це викличе в учнів бажання виконати доступне для них завдання, виявити активність і отримати бажаний результат.

Однією з властивостей мовленнєвої діяльності є мовленнєві механізми, що ґрунтуються на загальнофункціональних механізмах мислення, пам'яті, випереджаючого відбитку. „Приладження” мовленнєвого механізму, виробленого у рідній мові, до оперування новими засобами і способами формування і формулювання думки в процесі оволодіння іншомовною мовленнєвою діяльністю має достатньо велику складність, котра, сама по собі, стихійно не долається учнем [1,139]. Подолати її можна лише за допомогою

спеціальних вправ, спрямованих на відпрацювання і „приладження” мовленнєвих механізмів до нових умов функціонування на базі мови, що вивчається. Цілеспрямований розвиток необхідних механізмів здійснюється на основі **вправ для збільшення об'єму оперативної пам'яті та розвитку імовірного прогнозування**. Це викликало необхідність введення в послідовність роботи над лексикою спеціального етапу, а, саме, етапу запам'ятовування лексичного матеріалу на основі прийомів по розвитку зазначених мовленнєвих механізмів.

Наведемо фрагмент з навчання активного лексичного мінімуму по темі „Виробництво клінкера”.

Робота проводиться у декілька етапів і розрахована на 4 години.

1. Знайомство з новою лексикою на основі тексту.
2. Запам'ятовування лексичного матеріалу.
3. Автоматизація на рівні слів, словосполучень і фраз.
4. Автоматизація на надфразовому рівні.

На етапі автоматизації володіння лексичним матеріалом доводиться до рівня навички.

1. Знайомство з новою лексикою на основі тексту.

подається опис схеми виробництва продукту, здійснюється знайомство учнів з контекстним значенням нових слів по темі. Нові слова виділяються голосом і супроводжуються наочністю. Потім учням пропонується текст у графічній формі, нові слова в якому підкреслені. Учні читають текст слідом за диктором.

The cement production can be divided into two main steps – clinker production and cement production. The clinker is **intermediate product** of cement production. It is produced from **limestone, clay, iron dust** by **mixing and burning**.

Limestone and clay are excavated in open pit mines. From **the quarry the raw material** is transported to **the integral open store**. The iron dust is delivered from steel factories. The raw material is dried in **the drum driers (heating drums)** and is moved to **the bins of the dosing block**. There are 6 bins in the dosing block. Here **the raw mixture** is prepared. Further the raw mixture is fed to **the raw mills**. The plant has two raw mills for drying and grinding

the raw mixture. The raw mixture is ground into a **fine powder (raw meal)**. The raw meal is delivered to **the blending and storage silos (raw meal silos)** and then into **the cyclone preheater** and **the rotary kiln**. At first it is heated to about 800-900 C. This process is called **calcination**. The material moves slowly down to **the burner** of the kiln. At a temperature of 1,450 C clinker is formed by burning. From the rotary kiln the clinker is moved to **the clinker cooler**. At the end of the clinker cooler **the hammer crusher** is installed. The crushed clinker is conveyed to the integral open store.

Розкривається значення нових слів. Способи семантизації: наочність, контекст, етимологічний аналіз слова, опора на рідну мову.

1. intermediate product	11. raw mixture
2. limestone, clay, iron dust	12. raw mill(s).
3. mixing	13. fine powder (raw meal)
4. burning	14. blending and storage silo(s) (raw meal silos)
5. quarry	15. cyclone preheater
6. raw material	16. rotary kiln
7. integral open store	17. calcination
8. drum drier(s) (heating drums)	18. burner
9. bin(s)	19. clinker cooler
10. dosing block	20. hammer crusher

2. Запам'ятовування лексичного матеріалу

Тренування на запам'ятовування лексичного матеріалу здійснюється при використанні прийомів для розвитку об'єму оперативної пам'яті й імовірного прогнозування [3].

А) Вправи для розвитку об'єму оперативної пам'яті

Об'єм оперативної пам'яті на початковому етапі навчання ІМ в учнів даної вікової категорії, за нашими даними, відзначається невеликими показниками (4-5 одиниць для слухової і 6-7 для зорової пам'яті). З огляду на те, що превалює зорова модальність, подачу й обробку навчального матеріалу доцільно проводити із зоровою опорою. Об'єм інформації для

запам'ятовування поступово збільшується і подається на матеріалі слів, фраз і тексту.

1) Вправи на рівні слів.

Учням пропонуються такі завдання:

1. Прочитайте слова, починаючи з найкоротших слів (clay, quarry, mixing, burning, bin, burner, calcination).
2. Прочитайте слова, які описують етап виробництва після оберткової печі (clinker cooler, hammer crusher).
3. Назвіть слова у порядку їх слідування у технологічному процесі.
4. Прочитайте лише ті слова, які описують будь-який процес (mixing, burning, crusher, dosing, cooler, cooling, crushing, heating, mixture, excavating, burner, delivering, preparing, drying, grinding, kiln, conveying, driers, intermediate)
5. Назвіть, яких слів не вистачає, щоб описати всі процеси (excavating, drying, grinding, conveying, crushing ...)

2) Вправи на рівні фраз.

1. Прочитайте слова і словосполучення, які стосуються обладнання з переробки сировини (drum driers (heating drums), dosing block, raw mills, blending and storage silos (raw meal silos), cyclone preheater, rotary kiln)
2. Прочитайте одне за одним усі подовжені речення: 2, 10, 11, 19.
3. Прочитайте 9 і 10 (12 і 13) речення, об'єднайте їх в одне складне речення за допомогою сполучника and і, замінивши raw mixture займенником it, відобразіть отримане речення.
4. Складіть із слів The, by burning, moves, at a temperature, slowly down, to the burner, when, of 1,450 C, clinker, material, is formed, of the kiln одне складне речення та відобразіть його.

3) Вправи на рівні тексту.

1. Прочитайте і запам'ятайте речення, в яких йде мова про сировину для виробництва клінкера (про сировинну муку, про випал). Відобразіть їх.

Далі проводиться тренування на запам'ятовування слів, словосполучень і речень на основі прийомів з розвитку механізмів імовірного прогнозування (частковий прояв випереджаючого відбитку). Пропонуються завдання для

засвоєння слів у певних сполученнях, які найчастіше зустрічаються у практиці спілкування з даної теми, для завершення фраз, прогнозування наступного (попереднього) речення, тощо. Навчання прогнозування проводиться на матеріалі слів, словосполучень і невеликих текстів.

Б) Вправи для розвитку механізму імовірного прогнозування.

1) Вправи на рівні слова.

1. Перекладіть слова, утворені із відомих елементів: mixing, burning, heating, dosing, grinding, blending, drier, heater, burner, crusher. При необхідності учням надається довідка про деякі афікси англійської мови.
2. Із поданих дієслів утворіть іменники за допомогою суфіксів -tion або -er (or): produce, excavate, prepare, calcine, form, install, convey, rotate.

2) Вправи на рівні словосполучень.

1. Закінчіть дані словосполучення: intermediate... iron... raw... integral... steel... heating... dosing... raw... storage... rotary... clinker...
2. Назвіть прикметники, які можуть передувати іменнику process.
3. Прочитайте ряд слів: limestone, raw material, raw meal, intermediate product. Із пропонованих слів виберіть слово, яке вживається з усіма прочитаними словами: mixing, dosing, blending, drying. Відобразіть словосполучення.

3) Вправи на рівні речення або мікротемного висловлювання.

1. Закінчіть дані речення: The clinker is produced from ....; The raw material is dried in the drum driers (heating drums) and is moved to ...; The raw meal is delivered to the blending and storage silos (raw meal silos) and then into...; From the rotary kiln the clinker ....
2. Закінчіть речення, вказавши місце: Limestone and clay are excavated ...; The raw material is transported to...; The iron dust is delivered ...; The raw material is dried ...; The raw material is moved to ...; The raw mixture is prepared in ...; The raw mixture is fed to...; The raw meal is delivered to...; The

material moves slowly down to...; The clinker is moved to...;
The crushed clinker is conveyed to....

3. Автоматизація на рівні слів і словосполучень, фраз.

Це етап, на якому учні переходять від знання слів до „володіння” словами.

Автоматизація на рівні слів і словосполучень.

Виконуються питально-відповідні вправи, котрі передбачають лаконічні відповіді. Спочатку задаються загальні питання, що потребують позитивної відповіді, потім – альтернативні і, нарешті, спеціальні питання.

T: Is the raw material dried in the drum driers?

S: Yes. In the drum driers.

Автоматизація на рівні фраз.

Виконуються умовно-комунікативні вправи на імітацію, підстановку, трансформацію при наявності мовленнєвої задачі. Скажіть, що ви також це знаєте. (Імітація)

T: I know that clinker is produced from limestone, clay, iron dust by mixing and burning.

S: I also know that clinker is produced from limestone, clay, iron dust by mixing and burning.

Виправте мене, якщо я не права. (Підстановка)

T: I remember that clinker is produced from limestone and clay. Am I right?

S: You are right in a way. Clinker is produced from limestone, clay and iron dust by mixing and burning.

Уточніть місце, де це відбувається (куда направляється) (матеріал, місце). (Трансформація)

T: After the dosing block the raw mixture is fed to the raw mills.

S1: Where is the raw mixture fed to after the dosing block? S2: To the raw mills.

4. Автоматизація на надфразовому рівні.

Розвиток підготовленого монологічного і діалогічного мовлення на основі прочитаного тексту. При виконанні вправ широко використовуються зорові опори (схеми, картинки, тощо).

Вправи з розвитку підготовленого монологічного мовлення.

Tell your mate about clinker production using these prompts. Are the objects in the right order? Rearrange and describe the steps of production. Use the phrases: at first, then, besides, as I know, finally.
1. Quarry → 2. Rotary kiln → 3. Clinker cooler → 4. Raw mill → 5. Clinker silo → 6. Preheater → 7. Raw meal silos → 8. Drum driers → 9. Dosing block → 10. Open store.

Вправи з розвитку підготовленого діалогічного мовлення.

Пропонуються завдання на складання декількох однотипних діалогів, наприклад.

A customer has come to your plant. He is interested in clinker production. Give replies to all his questions. The following scheme may help you.

C: What ...?

You: It is ...

C: Where ...?

You: From the quarry the raw material is transported to the integral open store.

C: How many...?

You: There are 6 bins in the dosing block.

C: Where .....then?

You: The raw meal is delivered to the blending and storage silos (raw meal silos) and then into the cyclone preheater and the rotary kiln.

C: What ...?

You: Clinker is formed by burning at a temperature of 1,450° C.

Йде підготовка до роботи над непідготовленим мовленням у нових ситуаціях.

Результати роботи відповідно до зазначеної послідовності виявились позитивними. Цьому сприяло виконання вправ для розвитку механізмів мовлення, комунікативних вправ, поєднання навчання усного мовлення з навчанням читання, використання зорових опор. Запропоновані вправи не вичерпують усієї різноманітності варіантів роботи над конкретною темою при навчанні ІМ дорослої аудиторії.

Література

1. Зимняя И.А. Психология обучения неродному языку. – М.: Рус. яз., 1989. – 219 с.

2. Развитие психофизиологических функций взрослых людей (средняя зрелость) / Под ред. Б.Г.Ананьева, Е.И.Степановой. М.: Педагогика, 1977. – 198 с.
3. Соловьева Н.Д. Индивидуализированное обучение устной иноязычной монологической речи по специальности в неязыковом вузе (2 этап, английский язык): Дис. ... канд. пед. наук. – К., 1990. – 253с.

С.О.Мелікова

**ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ
ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ
ІНОЗЕМНИХ МОВ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ
СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У ВИЩИХ
ПЕДАГОГІЧНИХ ЗАКЛАДАХ**

В статье рассматриваются педагогические условия индивидуализации профессионально-ориентированного обучения иностранных языков студентов неязыковых специальностей в высших педагогических учреждениях. Анализируется возможность эффективного обучения каждого студента.

The article deals with the pedagogical condition of individualization of the professional oriented training of students of non-linguistic specialities at higher educational establishments. The possibility of every student's effective training has been given.

Національна доктрина розвитку освіти у ХХІ столітті передбачає перехід до інноваційної гуманістичної освіти. Величезну роль у цьому процесі відведено особистості майбутнього вчителя, який повинен перебувати у стані постійного творчого пошуку, розвитку своєї індивідуальності. Необхідно, щоб такий творчий пошук, формування індивідуальності мали характер постійного професійно-педагогічного самовдосконалення, бажання проникнути у глибини майбутньої фахово-педагогічної діяльності, досягти в ній певних результатів. Лише за таких умов вища педагогічна школа може розраховувати на підготовку педагога-фахівця, здатного до творчої професійної діяльності.

Відповідно до визначеного актуалізується проблема індивідуалізації у вищій педагогічній школі. Формування